

НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛТАВСЬКОГО ОСЕРЕДКУ НТ АГЕТ УКРАЇНИ: ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ, ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТА РОЛЬ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ

Полтавський державний медичний університет (м. Полтава, Україна)

Анотація. У статті проведено детальний аналіз історії становлення Полтавського осередку Наукового товариства анатомів, гістологів, ембріологів і топографоанатомів України, а також його науково-практичну діяльність на сучасному етапі. До складу членів осередку входять колективи кафедр анатомії людини; гістології, цитології та ембріології; анатомії з клінічною анатомією та оперативною хірургією та біології Полтавського державного медичного університету, а також колектив кафедр нормальної і патологічної анатомії та фізіології тварин Полтавського державного аграрного університету. Описано назви ініціативних науково-дослідних робіт кожної з кафедр, їх основні завдання та внесок у розвиток сучасної морфології та медицини. Надано рекомендації щодо послідовних кроків подальшого зростання, зокрема, у напрямі публічності, систематичності заходів, міждисциплінарної співпраці та потужної підтримки молодих дослідників, що дозволить перетворити Полтавський осередок на локальний хаб морфологічної науки з помітним національним внеском.

Ключові слова: морфологічні дисципліни, оптимізація викладання, науково-педагогічна діяльність, ініціативна науково-дослідна робота, регіональні осередки, Наукове товариство анатомів, гістологів, ембріологів і топографоанатомів.

Abstract. The article presents a detailed analysis of the historical development of the Poltava branch of the Scientific Society of Anatomists, Histologists, Embryologists and Topographers of Ukraine, as well as its current scientific and practical activities. The membership of the branch includes the academic staff of the Departments of Human Anatomy; Histology, Cytology and Embryology; Anatomy with Clinical Anatomy and Operative Surgery; and Biology of Poltava State Medical University, as well as the staff of the Department of Normal and Pathological Anatomy and Physiology of Animals of Poltava State Agrarian University. The article outlines the titles of the initiative research projects conducted by each department, their key objectives, and their contribution to the advancement of contemporary morphology and medicine. Recommendations are provided regarding sequential steps for further development, particularly in increasing public visibility, ensuring systematic organisation of activities, fostering interdisciplinary collaboration, and strengthening support for young researchers. These measures will enable the Poltava branch to evolve into a local hub of morphological science with a notable national impact.

Key words: morphological disciplines, optimisation of teaching, scientific and pedagogical activity, initiative research work, regional branches, Scientific Society of Anatomists, Histologists, Embryologists and Topographers.

Вступ.

Морфологічні дисципліни – анатомія, гістологія, ембріологія та топографічна анатомія – становлять фундамент медичної освіти, формуючи цілісне розуміння будови та функціональної організації людського тіла [1-4]. В Україні розвиток морфологічної науки традиційно забезпечує Наукове товариство анатомів, гістологів, ембріологів і топографоанатомів (НТ АГЕТ), яке об'єднує науковців і педагогів, сприяючи модернізації освітнього процесу та поглибленню наукових досліджень.

Важливу роль у структурі Товариства відіграють регіональні осередки, що виступають локальними центрами наукової комунікації та впровадження сучасних методичних підходів. Одним із таких активних центрів є Полтавський осередок НТ АГЕТ, діяльність якого тісно пов'язана з Полтавським державним медичним університетом. Він сформувався як ініціатива групи морфологів, спрямована на розвиток регіональної морфологічної школи, удосконалення викладання та активізацію участі полтавських учених у всеукраїнських і міжнародних дослідженнях.

Аналіз історії становлення й сучасних напрямів роботи Полтавського осередку є актуальним у контексті трансформації медичної освіти, посилення

міжінституційної співпраці та впровадження цифрових технологій у морфологічні дослідження й навчання. Це дозволяє оцінити внесок осередку в розвиток національної морфологічної школи та визначити перспективи його подальшого зростання.

Мета дослідження.

Проаналізувати науково-практичну діяльність Полтавського осередку АГЕТ та його роль у підготовці майбутніх лікарів.

Основна частина.

Історія Полтавського осередку Наукового товариства АГЕТ України має глибоке коріння та нерозривно пов'язана з розвитком морфологічної науки й медичної освіти в регіоні. Важливою віхою в утвердженні Полтави як центру морфологічної школи стало проведення 11-13 вересня 1985 року II Конгресу анатомів, гістологів, ембріологів та топографічних анатомів УРСР, який уперше відбувся на Полтавщині. На той час товариство об'єднувало 823 члени, серед яких 90 докторів наук та 427 кандидатів наук, що входили до 16 обласних осередків. Голова товариства професор Кульчицький Костянтин Іванович у своєму звіті детально охарактеризував діяльність усіх регіональних відділень, серед яких вагомою складовою вже тоді було Полтавське.

Перші згадки про організаційне оформлення Полтавського обласного відділення НТ АГЕТ пов'язані з діяльністю професора Тамари Василівни Золотарьової, яка до 1981 року очолювала осередок, працюючи на кафедрі оперативної хірургії та топографічної анатомії. Її управлінська та наукова активність заклала основи регіональної морфологічної школи, сприяючи згуртуванню науковців та інтеграції Полтави в загальноукраїнський морфологічний простір.

З 1981 року наукове товариство Полтавського осередку очолював професор кафедри анатомії людини Максимук Юрій Олександрович. Вченим секретарем товариства був обраний доцент Дев'якін Євгеній Олександрович.

Новий етап розвитку осередку розпочався у 1999 році, коли його очолював член НТ АГЕТ України, професор кафедри анатомії людини Полтавського державного медичного університету Юрій Петрович Костиленко. Упродовж 1999-2022 рр. його керівництво стало періодом стабільного зростання, розбудови наукових традицій, розширення участі молодих учених у роботі товариства. Значний внесок у діяльність осередку зробила вчений секретар – доцент Олеся Олександрівна Тихонова, яка забезпечувала організаційну сталість та фахову комунікацію між членами товариства.

Важливою подією стало ухвалення у 1998 році нової редакції статуту Всеукраїнської громадської організації «Товариство анатомів, гістологів, ембріологів та топографоанатомів України», що модернізувало структуру та принципи функціонування НТ АГЕТ. Саме в цей період активізація регіональних осередків сприяла підвищенню рівня наукової взаємодії та налагодженню сталих комунікацій між установами.

Костиленку Ю. П. належить пріоритет в описанні наскрізних внутрішньоклітинних отворів в стінках вивідних протоків піднебінних залоз. Широке застосування методів багатопланової двовимірної та тривимірної реконструкції дозволило здійснити розшифровку конструкції мікроциркуляторного русла слинних залоз, встановити топологічні відносини між резистивними, обмінними та ємнісними ланками мікроциркуляторного русла в структурно-функціональних одиницях екзокринних залоз. Брав участь у заснуванні лабораторії електронної мікроскопії. Під його керівництвом кафедра працювала над питаннями вивчення структурних основ функціонування слинних залоз, проблемами мікроциркуляції, структурно-функціональних одиниць залоз порожнини рота і травного тракту.

Значущим здобутком для всієї морфологічної спільноти стало заснування у 1993 році Українського науково-практичного журналу «Вісник проблем біології та медицини» та у 2005 році фахового журналу «Світ медицини та біології» (World of Medicine and Biology). Ініціаторами видання виступили Всеукраїнська громадська організація НТ АГЕТ України, Українська медична стоматологічна академія та Полтавське відділення Міжнародного фонду допомоги хворим з наслідками травм та захворювань. Журнали швидко стали одними із провідних наукових видань у сфері морфології, а Полтава – центром поширення новітніх морфологічних досліджень.

Активна участь Полтавського осередку у Всеукраїнських заходах засвідчена виступами його представ-

ників на VII Конгресі НТ АГЕТ України, що відбувся 2-4 жовтня 2019 року на базі Одеського національного медичного університету. Осередок представляли професор В. І. Шепітько та доцент Є. В. Стецук, що підкреслило тяглість наукової діяльності та високий рівень морфологічної школи Полтавщини.

Нова сторінка історії осередку розпочалася 13 грудня 2022 року, коли головою Полтавського осередку НТ АГЕТ України було обрано доктора біологічних наук, професора, завідувача кафедри анатомії з клінічною анатомією та оперативною хірургією Сергія Михайловича Білаша. Його заступником став завідувач кафедри анатомії людини, доктор медичних наук, професор Володимир Григорович Гринь, а обов'язки вченого секретаря взяла на себе доктор філософії, доцент кафедри біології Альона Сергіївна Григоренко. Це формування нового керівного складу надало осередку сучасного вектора розвитку, зокрема у сфері цифрової анатомії, морфометрії та міжкафедральної інтеграції.

Таким чином, історія Полтавського осередку НТ АГЕТ України відзначається сталим розвитком, активною участю в загальноукраїнському морфологічному русі, формуванням наукових традицій та розвитку нових напрямів морфологічних досліджень. Його діяльність продовжує відігравати вагомий роль у зміцненні морфологічної школи Полтавського регіону та інтеграції української морфології у світовий науковий простір.

До складу членів Полтавського осередку товариства входять наступні колективи кафедр ПДМУ: анатомії людини; гістології, цитології та ембріології; анатомії з клінічною анатомією та оперативною хірургією; біології, а також колектив кафедри нормальної і патологічної анатомії та фізіології тварин Полтавського державного аграрного університету.

Кожна кафедра виконує ініціативні науково-дослідні роботи, серед яких:

Кафедра анатомії людини – «Морфо-функціональне вивчення внутрішніх органів людини та лабораторних тварин в різних аспектах експериментальної медицини» та «Системний аналіз морфофункціонального стану ряду внутрішніх органів та систем організму при впливі іритантів та механічних ушкоджень». Наукові керівники: д.мед.н., професори Шерстюк О.О. та Гринь Володимир Григорович.

Основними завданнями яких є дослідження морфофункціональних особливостей периферійних органів імунної системи слизових оболонок травної системи; слизових залоз людини та експериментальних тварин; морфології легень в експерименті; морфологічної будови похідних очеревини людини та лабораторних тварин у нормі та в експерименті, а також дослідження в експерименті морфофункціональної специфіки реакції слизових і слинних залоз та органів дихальної системи білих щурів у відповідь на зовнішній вплив іритантів [5].

Під час виконання НДР кафедри виконані наступні дисертаційні роботи:

- на здобуття доктора медичних наук:

1. «Морфофункціональні особливості шлунково-кишкового тракту білих щурів у нормі та при впливі кларитроміцину» Гринь В.Г.;

- на здобуття доктора філософії:

1. «Статевий та індивідуальний поліморфізм третіх молярів в віковому аспекті і частота ураження їх карієсом» Талаш Р.В.;

2. «Морфофункціональна характеристика великого чепця людини в нормі і при перитоніті» Федорченко І.Л.;

3. «Системний аналіз будови великого чепця білих щурів у нормі та при експериментальному моделюванні перитоніту» Максименко О.С..

За період виконання дисертаційної роботи аспірант Максименко Олександр відзначений наступними нагородами за наукові досягнення: Лауреат іменної стипендії Полтавської міської ради молодим вченим закладів вищої освіти та наукових установ м. Полтава; Лауреат стипендії Кабінету Міністрів України для молодих вчених; Лауреат стипендії імені Героя Небесної Сотні, Героя України – Ігоря Сердюка призначену для учнів, студентів і молодих учених Полтавщини.

Кафедра гістології, цитології та ембріології – «Експериментально-морфологічне вивчення дії кріоконсервованих препаратів кордової крові та ембріофетоплацентарного комплексу (ЕФПК), дифереліну та кверцетину на морфофункціональний стан ряду внутрішніх органів». Наукові керівники: д.мед.н., професор Шепітько В.І., к.мед.н., доц. Стецук Є.В.

Основними завданням якої є комплексне експериментально-морфологічне дослідження впливу кріоконсервованих тканин і клітин ембріофетоплацентарного комплексу, препаратів кордової крові, триптореліну та кверцетину, а також патологічних чинників на морфофункціональний стан внутрішніх органів і поляризацію М1/М2-макрофагів [6].

Під час виконання НДР кафедри виконані наступні дисертаційні роботи на здобуття доктора філософії:

1. Мартиненко Роман Віталійович «Морфофункціональна характеристика моноцитарного паростка та клітин оточення червоного кісткового мозку при введенні триптореліну у щурів».

2. Ворошилова Тетяна Анатоліївна «Морфофункціональна характеристика структурних компонентів інтерстицію міокарда при центральному блокуванні синтезу гонадотропіна та введенні кверцетину у щурів».

3. Полив'яна Олександра Анатоліївна «Морфофункціональна характеристика гепатоцитів щурів при центральній депривації тестостерону».

4. Данилів Оксана Дмитрівна «Вплив кріоконсервованої плаценти на морфофункціональний стан та структуру трійчастого вузла в нормі та при гострому асептичному запаленні у щурів».

Кафедра анатомії з клінічною анатомією та оперативною хірургією – «Патогенетичні механізми постстресорних розладів за умов дії екзогенних впливів і чинників воєнного часу та пошук методів їх корекції», науковий керівник д.біол.н., професор завідувач кафедри – Білаш Сергій Михайлович; та «Морфофункціональне дослідження впливу хірургічних шовних матеріалів, покривних поверхонь та імплантів на компенсаторно-регенеративні процеси органів травної, сечової і статевих систем експерименті та хірургічній практиці». Науковий керівник д.мед.н., професор Проніна Олена Миколаївна.

Основними завданням яких є дослідити як екзогенні фактори та чинники воєнного часу змінюють

патогенез і морфологічні прояви постстресорних розладів [7]. На основі отриманих даних визначити ефективні підходи до їх корекції. Оцінити вплив сучасних розсмоктувальних шовних матеріалів, імплантів і покривних поверхонь на структуру та регенерацію органів травної, сечової й статевих систем [8]. Удосконалити їх застосування в експерименті та морфологічно обґрунтувати оптимальні умови використання у хірургічній практиці.

Під час виконання НДР кафедри виконані наступні дисертаційні роботи на здобуття доктора філософії:

1. Кононов Богдан Сергійович «Ремодельовання структурних компонентів мозочка щурів за умов дії комплексу хімічних речовин (анатомо-експериментальне дослідження)».

2. Ячмінь Анастасія Ігорівна «Морфологія шлунку щурів за умов дії комплексу хімічних речовин (анатомо-експериментальне дослідження)».

3. Кобеняк Микола Миколайович «Морфофункціональні особливості тканин товстого кишечника при зшиванні їх різними хірургічними нитками в експерименті».

Кафедра біології – «Структурна перебудова органів імунної, дихальної та видільної систем під впливом різних екзогенних чинників (глутамату натрію, нітриту натрію, етанолу метакрилату)». Науковий керівник: завідувачка кафедри біології – д.мед.н., професор Єрошенко Г.А.

Основними завданням теми є дослідити морфофункціональні особливості органів імунної, дихальної та видільної систем під впливом екзогенних чинників (глутамату натрію, нітриту натрію, етанолу, метакрилату) [9].

Під час виконання НДР кафедри виконані наступні дисертаційні роботи на здобуття доктора філософії:

1. Крамаренко Денис Русланович «Морфофункціональна характеристика великих слинних залоз щурів в нормі та після дії метакрилату».

2. Шевченко Костянтин Васильович тема дисертації: «Морфофункціональні особливості слинних залоз щурів в нормі та при хронічній інтоксикації етанолом».

3. Григоренко Альона Сергіївна «Морфофункціональна характеристика тонкої кишки щурів після дії комплексу хімічних речовин».

4. Донець Ілона Миколаївна «Морфофункціональна характеристика легень щурів за умов дії комплексу з нітриту натрію, глутамату натрію та Понсо 4R».

Кафедра нормальної і патологічної анатомії та фізіології тварин Полтавського державного аграрного університету – «Функціональна та морфологічна характеристика органів тварин і птахів в нормі та за патології».

Завідувачка кафедри – к.біол.н., доцент Омельченко Ганна Олексіївна.

На базі ПДМУ відбуваються масштабні наукові заходи з морфології, у яких беруть участь представники осередку.

Стало традицією проведення кафедрою анатомії з клінічною анатомією та оперативною хірургією – Міжнародного морфологічного симпозиуму «Новітні досягнення клінічної анатомії і оперативної хірургії в розвитку сучасної медицини і стоматології» 2022-

2025 роки. Завідувач кафедри професор, доктор біологічних наук Білаш Сергій Михайлович.

Важливим науковим майданчиком для осередку став III Міжнародний морфологічний симпозіум, що відбувся 20 червня 2024 року у Полтавському державному медичному університеті. У межах заходу членів Полтавського осередку було нагороджено грамотами Президії НТ АГЕТ України, що підкреслило їхній внесок у розвиток морфологічної науки, дослідницької діяльності та популяризації морфологічної освіти.

Кафедрою гістології, цитології та ембріології – всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Морфогенез та регенерація» (Жутаєвські читання) з можливістю проходження фахового підвищення кваліфікації НПП морфологічного напрямку 2022-2024 роки. Завідувач кафедри доцент, кандидат медичних наук Стецук Євгеній Валерійович.

Кафедрою біології Науково-практичної інтернет-конференції з міжнародною участю «Сучасні проблеми вивчення медико-екологічних аспектів здоров'я людини» 2022-2025 роки. Завідувачка кафедри професор, доктор медичних наук Єрошенко Галина Анатоліївна.

Керівники осередку беруть активну участь у заходах товариства та відзначаються почесними нагородами за внесок у морфологічну науку.

Так, 15 жовтня 2024 року, з нагоди Всесвітнього дня анатомії, на кафедрі анатомії з клінічною анатомією та оперативною хірургією відбулося урочисте засідання Полтавського осередку. Голова осередку професор Сергій Михайлович Білаш привітав членів товариства та вручив почесні відзнаки професорам Ю. П. Костиленку, О. М. Проніній, В. І. Шепітьку, яким присвоєно звання Почесного доктора НТ АГЕТ України.

Також удостоєний Нагрудним знаком до Почесної грамоти з нагоди 180 річчя заснування Наукового товариства анатомів, гістологів, ембріологів та топогра-

фоанатомів України голова Полтавського осередку професор Білаш Сергій Михайлович

Перспективи розвитку Полтавського осередку НТ АГЕТ України:

1. Публічність і комунікація: створити сторінку Полтавського осередку на офіційному сайті ПДМУ з історією, контактами, переліком діяльності та фото-архівом заходів, що підвищить видимість і допоможе залучати учасників.

2. Розвиток освітніх ініціатив: впровадити цикли методичних семінарів для морфологів (онлайн і офлайн), реалізувати курси із сучасних методів візуалізації та віртуальної анатомії.

3. Міждисциплінарні проекти та гранти: пошук партнерств з технічними університетами та медичними центрами для спільних грантових проектів.

4. Підтримка молодих учених: розширити інформацію й заохочення до участі в конкурсах іменних премій НТ АГЕТ, організувати програми наставництва.

5. Архівна робота та збереження спадщини: документувати історію осередку, проводити виставки (історичні матеріали, фото), створити цифровий архів. Це підвищить культурну й наукову цінність осередку в регіоні.

Висновки.

Отже, Полтавський осередок НТ АГЕТ України має інституційну опору в особі ПДМУ, активну наукову участь у морфологічних симпозіумах і зв'язки з національним Товариством. Для подальшого зростання необхідні послідовні кроки в напрямі публічності, систематичності заходів, міждисциплінарної співпраці та потужної підтримки молодих дослідників. Реалізація перелічених рекомендацій дозволить перетворити Полтавський осередок на локальний хаб морфологічної науки з помітним національним внеском.

Література

1. Shepitko VI, Stetsuk YEV, Boruta NV, Pelypenko LB, Lysachenko OD, Voloshyna OV, et al. Vprovadzhennya informatsiynykh tekhnolohiy u navchalnyy protses kafedry histolohiyi, tsytolohiyi ta embriolohiyi. *Visnyk problem biolohiyi i medytsyny*. 2024;2(173)(dodatok):142-144. [in Ukrainian].
2. Hryn V, Riabushko M, Petryshyn O, Fedorchenko I, Lytovka V, Kondratieva Ye, et al. Metodolohichni pidkhody mizhdystsyplinarnoi intehratsii anatomii ta reabilitatsii z vykorystanniam suchasnykh imersyvykh tekhnolohii. Aktualni problemy suchasnoi medytsyny: *Visnyk Ukrainy medychnoi stomatolohichnoi akademii*. 2025;25(2):197-201. DOI: [10.31718/2077-1096.25.2.197](https://doi.org/10.31718/2077-1096.25.2.197). [in Ukrainian].
3. Bilash SM, Koptev MM, Pronina OM, Pirog-Zakaznikova AV, Oliinichenko YaO, Donchenko SV. Problem aspects of students practical training in clinical anatomy and operative surgery at the undergraduate stage. *Visnyk problem biolohiyi i medytsyny*. 2022;2.1(164)(dodatok):301-304.
4. Al Sharei A, Yousuf MS, Almaraziq BI, Dawoud R, Iqneibi S, Tayeh L, Alzboon D, Al-Dwairy S. *Medicine (Baltimore)*. Relevance of anatomical knowledge in first aid: A three-year study of medical students' perspective. 2025;104(45):e45667. DOI: [10.1097/MD.00000000000045667](https://doi.org/10.1097/MD.00000000000045667).
5. Hryn V, Kostylenko Yu, Maksymenko O, Svintsytska N, Tykhonova O, Tarasenko Ya, et al. General characteristics of lymphoid tissue associated with the mucous membranes of the digestive system. *Eastern Ukrainian Medical Journal*. 2025;13(2):385-396.
6. Rud M, Stetsuk Y, Shepitko V, Vilkhova O, Pelypenko L, Voloshyna O, et al. Alterations in the polarization of liver M1/M2 macrophages upon long-term administration of triptorelin in rats. *Mizhnarodnij endokrinologichnij zhurnal*. 2024;20(7):511-6.
7. Kononov B, Bilash S, Tretiak I, Kononova M, Pronina O, Koptev M, et al. Structural changes in the ganglionic layer of the rat cerebellar cortex due to the use of monosodium glutamate and sodium nitrite in combination. *Tissue and Cell*. 2025;93:102760. DOI: [10.1016/j.tice.2025.102760](https://doi.org/10.1016/j.tice.2025.102760).
8. Bilash SM, Pronina OM, Ksyonz IV, Koptev MM, Oliinichenko YaO, Kononov BS. Analysis of early morphological and functional perivulnar changes in the mucosa of the cecum after suturing with different surgical threads. *Paediatric Surgery (Ukraine)*. 2024;1(82):43-49. DOI: [10.15574/PS.2024.82.43](https://doi.org/10.15574/PS.2024.82.43).
9. Yeroshenko GA, Donets IM, Shevchenko KV, Vatsenko AV, Ulanovska-Tsuba NA, Riabushko OB, et al. Morphometric and morphological features of rat bronchus-associated lymphoid tissue under the impact of the complex of food additives. *World of Medicine and Biology*. 2023;3(85):209-215. DOI: [10.26724/2079-8334-2023-3-85-209-215](https://doi.org/10.26724/2079-8334-2023-3-85-209-215).